

ARCHAEOLOGIA BELGICA

4

Archaeologisch onderzoek van een Romeinse straat
te Asse (Brab.)

door

Dr J. MERTENS

5

Een Urnengrafveld te Aarschot-Langdorp (Brab.)

door

Dr J. MERTENS

BRUSSEL, 1951.

ES DE L'ETAT
Bruxelles

25

Dr J. MERTENS

VIOE
BIBLIOTHEEK
1064

Archeologisch onderzoek van een Romeinse straat te Asse

Overdruk uit « Eigen Schoon en De Brabander »
Jg XXXIV (1951), blz. 129-140

Archeologisch onderzoek van een Romeinse straat te Asse

Asse is van zeer ouds — reeds sedert de 17e eeuw — vooral bekend om de vondsten die er werden gedaan van talrijke romeinse en galloromeinse voorwerpen; hun verspreiding en verscheidenheid is zo groot dat we hier wel mogen gewagen van een *vicus*, een dorp, dat eens een belangrijk handelscentrum is geweest in deze hoek van Brabant en van het oude Nerviërland (1).

Met het oog op de goudslag van het genootschap en vooral met de bedoeling het wegennet rondom het gallo-romeinse Asse van naderbij te bestuderen werd besloten tot het onderzoek met de spade over te gaan. Een eerste objectief was de grote verkeersweg Bavai-Asse binnen de vicus zelf na te gaan.

Afb. 1.

In deze opsporing werden we grotendeels geholpen door de landbouwers die ons plaatsen aanduidden waar zij steeds op stenen stooten en die ons verklaarden dat men in de veldvruchten, naargelang het seizoen, hier en daar blekere plekken kon waarnemen.

(1) Een overzicht van de vondsten en van de literatuur vindt men in de studies van S. J. DE LAET, *Assche-Kalkoven, een Gallo-Romeinse nederzetting in onze gewesten*, in *Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde*, 1943, bl. 29-45 en van J. LINDEMANS, *De Hoofdplaatsen van de oude Brabantgouw*, ESB 23 (1940), bl. 1 vv.

Na peilingen in de akkers, gelegen op de plaats *Kalkoven*, ten Zuiden van de huidige steenweg Brussel-Gent, stootten we op de helling naar de Wetsbeek toe, op een ongeveer 300 m. lange strook witte zandsteen (Sectie F 920, 921) (afb. 1).

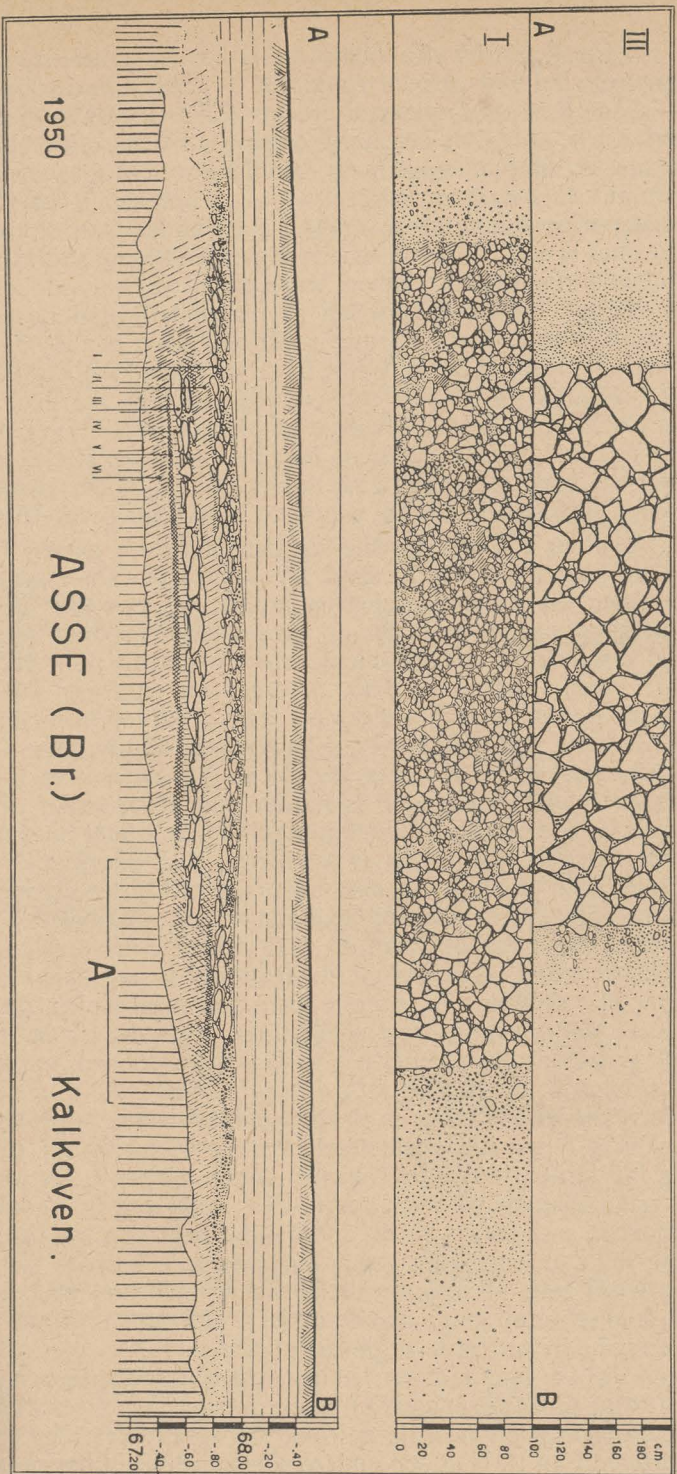
Op 19 September werd dan de spade in de grond gestoken op perceel 920 (2) : twee sleuven werden getrokken van 2×3 m., onderling 10 m. van elkaar verwijderd (Sl. I en II); een derde sleuf (Sl. XV), 32 m. oostwaarts gelegen, had een lengte van 15 m.

Sleuven I en II gaven eenzelfde resultaat, zodat beide samen kunnen besproken worden (afb. 2) : tot op een diepte van 45-60 cm. had men een eenvormige, waarschijnlijk door aanspoeling gevormde akkerlaag, waarin enkele zwartblauwe keitjes waren vermengd. Op 45/50 lag dan de *eerste laag* van de romeinse kassei, 5,80 m. breed en 12 à 20 cm. dik; zij bestaat uit een vast, hardgelopen mengsel van zandsteen, keien en leem; men kan zelfs een zekere laagvorming waarnemen : als basis het grovere materiaal, de kalksteen en de verbrokkelde poreuze zandsteen, met enkele keien; bovenop het fijnere materiaal, in hoofdzaak de kleinere veldkeien; alles is ingebed in een hard mengsel van leem en zand; op te merken valt het ietwat grotere verband aan de noordrand van de weg (pl. I); ter hoogte van deze eerste laag had men langsheen de baan een hardgelopen strook kleigrond, zonder dat een duidelijke uitholling voor de zijgrachten merkbaar was; op deze deklaag had men langsheen de baan een hardgelopen strook kleigrond, zonder dat een duidelijke uitholling voor de zijgrachten merkbaar was; op deze deklaag had zich een dunne, donkerbruine afzetting gevormd van organische stoffen.

Laag 2 : onder deze eerste paklaag, die in feite onze huidige grove en fijnere kiezel vervangt, ligt een kleistrook die het elastisch element vormt tussen de beide voornaamste bestanddelen van de kassei : het is een ongeveer 10 cm. dik mengsel van hardgestampte klei en zand, bleekgeel van kleur; deze laag was in sleuf I vermengd met stukjes houtskool en enkele scherven; dit wijst erop dat de klei in de nabijheid van de nederzetting werd gedolven.

Laag 3 : de eigenlijke basis van de kassei is gevormd door zandsteenplaten (van 3 tot 7 cm.) soms laagsgewijs boven elkaar gelegd om een dikte te vormen van ong. 15 cm. (pl. I, 2); deze stenen zijn veel groter dan die van de eerste laag; ze zijn gemiddeld 20×30 cm. en enkele gaan tot 40×50 ; zij zijn onbehouwen en met zorg naast elkaar gelegd (pl. II, 1, 2). Deze laag is merkkelijk smaller dan de bovenste, nl. 3,80 m. zodat laag 1 haar aan weerskanten 1 m. overkraagt; zij is in feite de ruggegraat, de *nucleus* van de baan.

(2) Ik dank ten zeerste landbouwer J. F. De Mulder die zeer bereidwillig de toelating gaf om zijn akker te doorzoeken; mijn dank gaat ook naar de heer burgemeester van Asse die bereidwillig drie werklieden weken lang te onzer beschikking stelde en aldus de opgravingskosten financierde. Tijdens het onderzoek hadden wij het genoegen de medewerking te ontvangen van Dr J. Verbesselt en M. Vanderhoeven, alsmede materiële hulp vanwege de heer de Clippele.

Afb. 2 : Doorsnede van de baan in sleuf II.

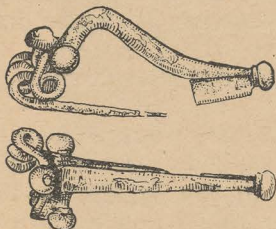
Laag 4 : onder die stenen heeft men nog drie dunnere lagen, die het bed vormen voor laag 3 : laag 4 is een ong. 5 cm. dikke band natuurklei als rechtstreekse bedding voor de zandstenen; *laag 5* is een hard, soms tot 15 cm. dik mengsel van klei en zand, in sleuf II zeer duidelijk als aangevoerd gekenmerkt door de aanwezigheid van veel houtskool, scherven, beenderen en andere afval. *Laag 6* is de bodem van de baankuip : het is een 2 à 3 cm. scherp afgetekend laagje van ijzerhoudende afzettingsproducten, waarin hier en daar veldkeitjes gekit liggen. Als basis voor het voornaamste bestanddeel van de baan, laag 3, had men dus een uitgegraven baankuip, opgevuld met leem en zand, welke in de onmiddellijke nabijheid, waarschijnlijk ter plaatse zelf werden gedolven. In sleuf XV was duidelijk merkbaar dat deze kuip schuin was uitgegraven en aangepast aan de voorziene breedte voor laag 3. De totale dikte van de wegbezetting gaat dus van 55 tot 70 cm. Het is in lagen 4 en 5 dat de meeste voorwerpen werden gevonden.

Alvorens een beschrijving van deze laatste te geven, dient nog de baandoorsnede in sleuf XV besproken. De essentiële elementen uit de vorige sleuven vinden we ook hier terug; opmerkenswaardig is echter de tweevoudige vorming van de baan alsmede de breedte en de stevigheid van de verschillende lagen : laag 1 is 8,85 m. breed en ongeveer 16 cm. dik; zij ligt bijna rechtstreeks op laag 3, bijvoorbeeld in de noorderhelft, zodat laag 2 bij plaatsen zeer dun is; laag 3, de nucleus meet hier 5 m. en is 25/30 cm. dik; lagen 4 en 5 zijn samengesmolten en laag 6 is harder dan in sleuven I of II; deze laatste is een zeer duidelijk afgelijnd en uiterst hard conglomeraat van ijzeroxyde en veldkeien, 4 à 5 cm. dik; het uithalen van de kuip is nog duidelijk zichtbaar en enkele schuingeplaatste zandsteenplaten aan de zuidrand beletten dat de onderbouw van de baan op deze helling zou verschuiven. Doch het meest eigenaardige in dit profiel is dat laag 1 en 3 elkaar niet dekken. Op 't eerste zicht zou men denken dat er zich een verschuiving heeft voorgedaan, doch de verplaatsing is te groot om hierdoor alleen verklaard te kunnen worden : ten zuiden nl. overkraagt laag 1 laag 3 bijna 3,80 m. en ook onder deze overkraging is de grond kunstmatig opgehoogd, want laag 1 rust hier rechtstreeks op een 40 tot 60 cm. dikke laag bleekgrijs, hard zand, waarin enkele houtskoolrestjes en een paar scherven en keien voorkomen; deze laag is organisch verbonden met laag 4 in de noordelijke helft van het profiel. Laag 6 loopt eenvoudig door onder de hele breedte van de weg en is zelfs sterk ontwikkeld aan de zuidrand waar zich een donkerbruine, ong. 10 cm. dikke laag heeft gevormd van ijzeroxyde en verteerde organische stoffen. Het is niet uitgesloten dat we hier te doen hebben met een splitsing van een hoofdweg (deze als in sleuf I) en een zijweg. Aan weerskanten van de baan heeft men de gewone, hardgrijze vorming zoals in sleuven I en II. Nog een andere eigenaardigheid boven laag

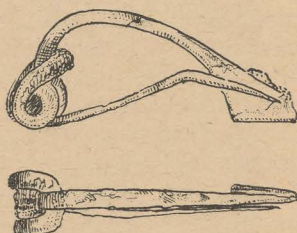
1 in de noorderhelft van het profiel is de 15/20 cm. dikke laag bleekgrijs zand, zoals dit van lagen 4 of 5, met bij plaatsen donkere vlekken, vooral bestaande uit houtskool en zand; boven deze laag lag dan nog een dunnere (5 à 6 cm.), bestaande uit keien en kleinere zandstenen; deze strook, op 30 cm. onder de huidige oppervlakte, is 3,20 m. breed. Het baanvlak is in de drie sleuven lichtjes gewelfd, het hoogteverschil bedraagt gemiddeld 4 tot 8 cm.

Gaan we thans over tot de beschrijving van de in sleuven II en XV gevonden voorwerpen :

a) munten : A 50/276 : klein zilveren muntstukje, een romeinse *quinarius* (1,22 gr.); de voorstelling is zeer sterk afgesleten; hoofd naar rechts; gevonden in sleuf II, laag 5;

274

267

271

270

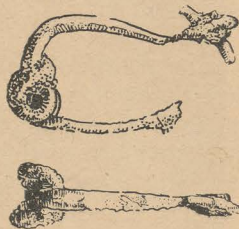

265

ASSE. 1950

KALKOVEN.

268

J. Mertens 1950.

Afb. 3 : Voorwerpen uit sleuf II.

A 50/222 : bronzen gallische munt met voorstelling van een tak en op de keerzijde een paard naar rechts; uit sleuf II, laag 3.

b) *bronzen voorwerpen* : van bijzonder belang zijn enkele *fibulae* of mantelspelden : A 50/274 (afb. 3) : een goed beeld voorbeeld van spiraalfibula van het zgn. bovendraads type, waarbij de veer gespannen wordt door een knop aan de kop van de speld bevestigd; twee andere knoppen versieren de zijkanten; de beugel is onversierd, doch eindigt op een vierde knop; kleine rechte schede; A 50/271 (afb. 3) : gedeeltelijk gesmolten voorbeeld van scharnierfibula; de beugel is plat, bandachtig en in de lengte met ribben versierd; A 50/277 : verzilverde scharnierfibula; de sterk gebogen rug is met twee ingegrifte stippellijnen versierd; A 50/265 (afb. 3) : knop; A 50/270 (afb. 3) : ringetje waarvan de dunne draad spiraalgevijs is gewonden om een siermotief te vormen. Al deze voorwerpen, behalve 277, naast de baan gevonden, komen uit sleuf II, laag 5.

c) *Ijzeren voorwerpen* : op de eerste plaats komen hier drie spiraal-fibulae (A50/266,267 en 268) : ze zijn onderdraads, zeer eenvoudig en onversierd; van de scheede blijft weinig over; bij A 50/268 zou men kunnen denken aan een voet van het La Tène type; uit sleuf II, laag 5. Een negental gesmede nagels (A 50/217 en 250-257) uit laag 3, een plat ijzeren voorwerp uit laag 5 (A 50/273) en enkele niet nader te bepalen ijzerfragmenten (A 50/269, 259 en 261). Uit de onderste lagen van sleuf XV kwamen eveneens verschillende onbepaalde ijzeren voorwerpen, vastgekit in de keienlaag; rond deze voorwerpen had zich een harde korst ijzeroxyde gevormd.

d) *Aarden vaatwerk* (afb. 4) : vermelden we vooreerst de *terra sigillata* ceramiek : het meest opzienbarend stuk in deze reeks is A 50/272, een scherf van een beker van Aretijns fabrikaat, type Haltern 8 Ab (3), een zeldzaamheid in ons land; het komt uit sleuf II, laag 5. Uit sleuf I, naast de baan hebben we A 50/195, een scherf van type Dragendorff 18/31 (4). Uit II, laag 5 : A 50/237 : Drag. 27 (?) en 238 : Drag. 17 (?)

De overige ceramiekvondsten zijn meestal zeer onduidelijke fragmenten van gewoon gebruiksaardewerk. Uit laag 2 van sleuf II stammen A 50/205, bruingele, zwakgebakken scherf met bruine deklaag; A 50/212 randscherf van bruingeel potje eveneens slecht gebakken; verder fragmenten van bleekgele kruikjes (A 50/210), van ruwwandig bruingele waterkruik (A 50/203), van zeer dunwandige gladde zwarte vaas (208) en van ruwwandige grijze en zwarte kookpotten (201, 207, 211, 213, 215). Uit de onderste laag van sleuf XV komt een randfragment van een dolium (290). Uit sleuf II,

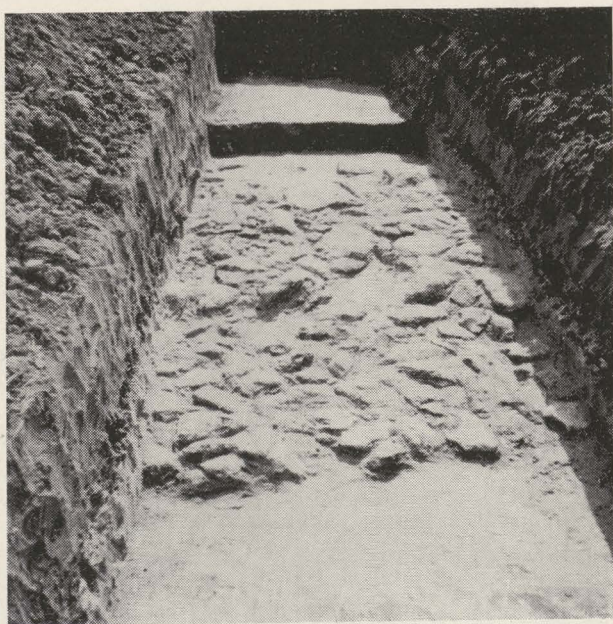
(3) S. LOESCHCKE, *Keramische Funde in Haltern, Mitt. Alt. Komm. Westfalen* 5 (1909), bl. 109 vv.

(4) H. DRAGENDORFF, *Terra Sigillata, Bonner Jbb* 96 (1895), bl. 18 vv.

PLAAT I

1

2

PLAAT II

1

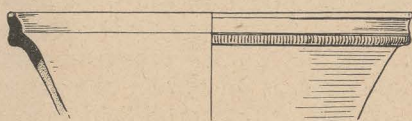

2

laag 3, A 50/220 : scherf van een grote waterkruik in bleke klei, met witachtige deklaag; gelijkaardige scherven uit laag 5 van sleuf II (230, 242). Uit dezelfde laag fragmenten van een grijs kommetje met zwart geglad oppervlak (231), van een bleekgrijze kom met naar binnengebogen rand (262), verder van kruiken in witgele kleien deklaag (241, 235) en van gewone, ruwwandige, grijze en zwarte waar (232-234, 239, 243-246). Vermelden we ten slotte nog een vrij groot aantal dieren-tanden en -beenderen, duidelijke sporen van keukenafval.

Alvorens het historisch belang van deze vondsten te onderlijnen moeten wij verslag uitbrengen over de andere opzoeken in verband met het stratennet.

Sleuf III, op 71 m. ten Westen van sleuf I, Sie F, 921 : van de baan blijft hier bijna niets over; op 62 cm. onder de oppervlakte ligt een laag keitjes, ong. 4 m. breed en 4 à 9 cm. dik; daaronder harde klei zoals laag 2 in sleuf II, doch geen sporen van laag 3; uit de vulling kwam een stukje glas.

272

238

212-216

241

ASSE. 1950

KALKOVEN.

290

Stukken glas

Afb. 4 : Ceramiek uit sleuf II.

laag witte steen, welke duidelijk de sporen van vroegere opgravingen vertoont; aan weerszijden van de steenlaag was een grachtvormige verdieping (tot 120 cm.), opgevuld met pannen, scherven en zeer vele brandresten. Verdere opzoeken

Sleuf VII, op 75 m. ten Oosten van sleuf I, Sie F, 920; in de verlenging van de as van de baan in sleuven I, II en III; geen spoor van stenen; alleen heeft men tot op de diepte van 1,80 m. een tamelijk vast mengsel van bruin-zwart zand en landbouwgrond, waarin allerlei afval, stukken van pannen en scherven verspreid liggen. Deze scherven weerspiegelen heel de Romeinse bezetting te Asse, gaande van de Iste tot de IIIde eeuw; deze vondsten, evenals deze uit de bovenste lagen van sleuf V zijn van geen betekenis voor de kennis van de baan (5).

Sleuf V, Sie F, 918 a : op 70/80 cm. ligt een 8 meter brede, omwoelde

(5) Deze vondsten, alsmede de resultaten van het verder onderzoek zullen in een volgend artikel besproken worden.

kingen alleen kunnen uitmaken of we hier werkelijk met een baan te doen hebben. De opgravingen worden bemoeilijkt door het feit dat geheel dit gebied reeds vroeger door notaris Crick werd onderzocht. Vermelden we ten slotte een laatste onderzoek in de verlenging van de steenweg Edingen-Asse, op de plaats genaamd *Cautertaverent* (Sie H, 563) : tot op een diepte van 60 cm. recente aanvulling bestaande uit asse en breuksteen; van 60 tot 100 grijze, harde aangevulde grond; hieronder een laag klei vermengd met keien; in deze laag vonden we een fragment van een Romeinse tegula. Boringen uitgevoerd ten NO van sleuf XV tonen dat de baan lichtjes naar het Noorden afzwenkt.

* * *

De bouw van deze baan is een goed voorbeeld voor de kennis van de opvattingen der Romeinse ingenieurs; en tot onze verwondering moeten we vaststellen dat de constructie beantwoordt aan de meest moderne principes van wegebouw.

De drainering van de weg leverde op deze plaats geen al te grote moeilijkheden op : naar het Zuiden afhellend waar beken het overtollige water afvoeren, is dit terrein van nature tamelijk droog; de bovenste kleilagen zijn daarbij licht genoeg om het water door te laten. Het dient ons dan ook niet te verwonderen geen diepe zijgrachten naast de baan aan te treffen. Het oorspronkelijke cultuurniveau lag waarschijnlijk iets lager dan de baanrug (6). De tonronde van de bestrating zelve, t.t.z. de verhoging van het midden ten overstaan van de kanten zorgt voor een doelmatige afwatering. Het eventueel door de deklaag doorzijpelende water wordt door de eronder liggende klei- en zandlaag opgeslorpt en naar de zijkanten afgevoerd.

Zoals alle antieke banen is ook deze kassei zwaar gefundeerd : de bezetting is bijna 70 cm. dik; hierbij moet in acht worden genomen dat de natuurlijke kleilaag, waarop de baan rust, reeds een tamelijk vaste steun biedt; toch werd zij nog ongev. 35 cm. uitgegraven om met een meer doordringbaar mengsel van zand en leem opgevuld te worden. Zoals dit ook thans nog het geval is werd het zwaarste materiaal in de onderste lagen verwerkt : laag 3 van de weg, de nucleus, bestaat uit grote platte kalkzandsteenplaten met zorg naast elkaar geplaatst; deze laag neemt niet de volledige breedte van de baan in, doch versterkt slechts het middengedeelte, dat steeds het meest te lijden heeft; ook in de deklaag is hetzelfde principe toegepast : de grovere zandsteen onderaan wordt boven afgedekt met fijnere kiezel en kleine keien.

Voor de elasticiteit van de baan is gezorgd door de werkelijk overwogen afwisseling van de steen- en klei-zandlagen;

(6) Volgens A. GRENIER, *Manuel d'Archéologie, Les Routes*, bl. 328, ligt een Romeinse baan gewoonlijk 80 à 100 cm. boven de omliggende velden. Dit was in Asse niet het geval, waarschijnlijk omdat de baan op een zachte helling loopt.

Gallië weergevonden (28). De bouw van de baan Bavai-Keulen hangt samen met de verovering van Britanië in 43 en met de onlusten die zich in Nederland voordeden tijdens de opstand van Civilis in 69/70 (29); ook de aanleg van de weg Bavai-Asse voldoet aan de eisen van het militair transitoverkeer (30). Hij was van belang voor de verbinding tussen Bavai, « het » wegenknooppunt van geheel Noord-Gallië en de noordelijke Rijnlimes, die in de eerste eeuw herhaaldelijk versterkt diende te worden. De voorbereidingen tot de expeditie naar Engeland staan zeker in verband met deze steenweg; op te merken valt ook dat zodoende de aanlegplaats Rumst rechtstreeks met het Zuiden verbonden werd.

Tot op heden werd de kassei als dusdanig nog niet weergevonden ten Noorden van Asse, doch de verspreiding van de romeinse neerzettingen op een lijn gaande van Asse, over Rumst en verder naar Utrecht of Dordrecht, schijnt ons een aanwijzing te zijn voor het bestaan van een verbindingsweg naar het Noorden.

Wanneer kwam deze baan nu in onbruik? Het Gallo-romeinse Asse bleef bewoond tot in de 4e eeuw; dat bewijzen de numismatiek en de archeologie. De vicus werd daarna verlaten en het was niet meer nodig dat er nog een baan naartoe liep. De steenweg Bavai-Asse werd daarom even vóór deze laatste gemeente, afgeleid naar de nieuwe bewoningskern, het Middeleeuwse Asse dat zich meer zuidoostwaarts ontwikkelde. De gebouwen uit de romeinse tijd werden als steengroeve benuttigd en de oude weg geraakt buiten gebruik; het feit dat geen enkele vroeg-middeleeuwse scherf in de vulling boven de baan werd gevonden bewijst dat ze na de 4e eeuw geen dienst meer deed (31). Gras en planten bedekken weldra de verlaten baan en vormen er met de eeuwen een laag humus die steeds aandikt samen met de grond die door de regen van de helling wordt afgespoeld. Het land wordt bewerkt en van de oude baan is niets meer zichtbaar tenzij een rechtlijnig spoor dat zich in de veldvruchten aftekent.

Rijksdienst voor Opgravingen.

Dr J. MERTENS.

(28) Zie bv. CIL XIII, 8900, 8908, 8909, 8919, 8920, 8976, 9016, 9044, 9046, 9055, 9143, 9145, enz.

(29) G. FAIDER in de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, I, bl. 142.

(30) Zoals ten andere de voornaamste Romeinse wegen in de Nederlanden: *ibid.*, bl. 145.

(31) Een eigenaardige vaststelling is deze dat de kassei volledig weggebroken is daar waar, volgens de aard van het terrein, de omwalling rondom de Borgstad loopt. Verdween de baan tijdens de aanleg van een kamp op deze plaats? Dit ware een bewijs voor het bestaan van een castrum in de vroege middeleeuwen, dat dan in verband zou kunnen gebracht worden met een passus uit de *Vita Berlandis* (GHESQUIERE, *Acta SS. Belgii* V, bl. 265).

(12). De overige terra sigillata scherven klimmen op tot in de eerste helft of zelfs het midden van de Ie eeuw na Chr. : A 50/27 is type Drag. 27 en A 50/238, wrschl. Drag. 17, beide uit de ateliers van Zuid-Gallië (13). Het andere aardewerk is moeilijk dateerbaar daar de fragmenten meestal te klein zijn : kruikjes komen tamelijk veel voor, alsook witgeschilferde amphorae, o.a. een fragment met duidelijk afgetekende standring in wit-gele klei (A 50/241, afb. 4) (14). Meest talrijk is de gewone ruwwandige waar, zwart of bruinrood; een paar scherven in slechtgebakken klei en met bruinrode deklaag leunen aan bij pre-romeinse voorbeelden (A 50/212 en 216); er zijn ook voorbeelden van kommetjes met naar binnengebogen rand.

Bij de metalen voorwerpen is het meest karakteristieke de bronzen mantelspeld A 50/274 (afb. 3); een gelijkaardige fibula uit Nijmegen, in het Museum Kam aldaar bewaard, wordt door Van Buchem in de eerste eeuw van onze tijdrekening geplaatst; andere en meer nauwkeurig gedateerde parallellen hebben we niet kunnen ontdekken. A 50/271 is een mantelspeld van het zgn. Aucissatype, met scharnier, sterk gebogen bandvormige beugel; best te vergelijken met voorbeelden o.a. uit Hofheim (15) of uit Oberaden (16). De overige fibulae zijn niet nader te dateren, doch het feit dat ze in ijzer zijn pleit voor het begin van de romeinse bezettingsperiode; in vorm sluiten ze zelfs aan bij de laat La Tène-typen (17). Dit is eveneens het geval voor het bronzen ringetje (270), bestaande uit een spiraalvormig gewonden draad, een principe dat tot in de La Tène periode opreikt (18). Een kleine bronzen knop lijkt zeer sterk op een gelijkaardig voorwerp uit het kamp van Oberaden, dat bezet bleef tot in het begin van onze tijdrekening (19); vgl. ook het lid van een ketting (A 50/258) met een voorbeeld uit hetzelfde kamp (20).

Dit alles, en vooral het ontbreken van jong-romeins materiaal, wijst erop dat de baan zeer vroeg reeds werd aangelegd; de voorwerpen waren toen niet meer in gebruik en kwamen hier terecht samen met dierenbeenderen en stukjes houtskool, duidelijke bewoningsresten. Daarom mag vooropgesteld worden dat enkele jaren verlopen zijn na de volle bloei der hogervermelde typen; wij zullen zodoende mogen opreken tot het midden van de eerste eeuw na Chr.

Waarom werd toen reeds rond deze vicus een dergelijke baan aangelegd? Het is een klaar bewijs dat Asse vanaf de eerste tijden van de romeinse overheersing een belangrijk cen-

(12) VAN DE WEERD, o. c., bl. 217.

(13) Wij danken deze inlichtingen aan de heer F. VAES, vrij medewerker aan de Musea van het Jubelpark.

(14) Vgl. S. LOESCHKE, *Haltern*, type 47.

(15) E. RITTERLING, *Hofheim*, pl. IX, o. a. nr 192, 193; H. VAN DE WEERD, *Inleiding*, bl. 333; vóór-Havisch.

(16) C. ALBRECHT, *Oberaden*, II, bl. 151, afb. 37b.

(17) J. DECHELETTE, *Manuel d'Archéologie Préhistorique*, II, 3, bl. 1258.

(18) *Ibid.*, bl. 1266.

(19) C. ALBRECHT, o. c., afb. 37d.

(20) *Ibid.*, pl. 64, 7.

trum is geweest, en waarschijnlijk niet alleen op economisch doch ook op strategisch gebied. De steenbevoering van de baan werd tot op heden slechts weergevonden in de onmiddellijke nabijheid van de bewoonde kom; we weten niet of hier het voorschrift van het romeinse magistrat werd nagevolgd dat voorschreef de straten met steen te bevoeren binnen de nederzettingen terwijl erbuiten zand of kiezel — *viae glarae statae* — volstonden (21). Het feit dat de deklaag hier reeds uit keien en grove kiezel bestaat duidt o.i. aan dat de baan op hare gehele lengte eenzelfde uitzicht had.

De bouw van de kassei (22) gelijkt zeer sterk op deze van de grote verbindingsweg Keulen-Trier doorheen het Eifelgebergte ((23) : ook hier vormt een 4,70 m brede steenlaag de ruggegraat van de baan; de stenen zijn echter op hun schuine kant geplaatst, rechtstreeks op de natuurklei; tussen deze laag en de deklaag, die ong. 6 m breed is en uit grove kiezel bestaat, ligt een laag verbrijzelde kalk- en zandsteen met leem vermengd (24). Dit principe schijnt het meest toegepast te zijn vanaf Augustus en gedurende heel de 1e eeuw (Claudius, Flaviërs) (25). De breedte van de baan te Asse — 5,80 m of 18 romeinse voet — is de gewone breedte van de grote romeinse verbindingswegen (26).; het is de meest voorkomende afmeting, zo bij voorbeeld in het Limesgebied, waar gelijkaardige banen de grote militaire centra verbinden; men treft ze ook aan in Frankrijk : Franche-Comté, Bourgondië, Oost-Frankrijk, bv. in de zgn. Agrippa weg van Lyon naar Trier (27).

Dergelijk belangrijk cultuurcentrum is Asse nooit geworden en misschien lag het in de bedoeling van de Romeinen hiervan een militair centrum te maken, dat hun verbindingen tussen de Rijnlimes en de zee en tussen Zuid en Noord zou beschermen; naar hun opvatting was Asse in elk geval een belangrijke etape op hun verbindingsweg met het Noorden en het zou ons niet verwonderen moest de aanleg van deze baan in de 1e eeuw in verband dienen gebracht te worden met de activiteit van Claudius (41-54); dat deze keizer voor de uitbreiding en de verbetering van het wegennet in onze gewesten zorgde wordt bewezen door de talrijke mijlpalen in

(21) A. GRENIER, *Manuel*, bl. 332. In het Limesgebied zijn de *wegen* het best verzorgd nabij de nederzettingen : J. HAGEN, *Die Römerstrassen der Rheinprovinz*, 2de uitg., 1931, bl. XXVIII; de geologische toestand van het terrein speelt hierin echter een grote rol.

(22) Vergelijkingen tussen Romeinse wegen in ver van elkaar verwijderde streken gaan niet altijd op; dit is nog meer het geval voor handelswegen dan wel voor de militaire banen die gewoonlijk systematisch en volgens gelijkaardige principes werden uitgevoerd.

(23) J. HAGEN, o. c., bl. 101 en afb. 48.

(24) *Ibid.*, t. a. p.; A. GRENIER, *Manuel*, bl. 350 meent uit dergelijke samenstelling te moeten besluiten dat men hier met twee verschillende bouwperiodes te doen heeft; in Asse is dit echter niet het geval.

(25) A. GRENIER, o. c., bl. 391.

(26) Aan de factor breedte mag niet te veel belang worden gehecht daar hij grotendeels afhangt van het doorlopen terrein; zo stelt G. WOLFF in zijn *Römische Strassen in der Wetterau, Westd. Zts* 16 (1897) bl. 24 bv. voorop dat de oudste wegen gewoonlijk minder breed zijn (ong. 4,50 m.) dan de jongere (5,80 à 6 m.).

(27) A. GRENIER, o. c., bl. 391.

de samenstelling van deze laatste is zo berekend dat zij de beste voorwaarden biedt voor doordringbaarheid en vastheid.

Zoals bij de meeste romeinse banen is het gebruikte materiaal dit van de streek (7). De zwartblauwe quartaire veldkeitjes worden in talrijke banken op de heuvels rond Asse gevonden. De overige stenen zijn ledische kalkzandstenen, welke vooral in West-Brabant aangetroffen worden; enkele fragmenten behoren tot het paniselien, dat waarschijnlijk meer in Zuid-Brabant werd uitgebaat (8). Vele stenen, vooral de kalkstenen zijn van slechte hoedanigheid, daar zij grotendeels opeengeperste fossielachtige concreties bevatten; op sommige voorbeelden zijn mooie afdrukken van schelpen en andere diertjes zichtbaar. Het zand van de tussenlagen is ook ter plaatse gedolven en wel in de bewoonde kom want het is juist hierin dat de voorwerpen werden gevonden.

Vermelden we ten slotte nog dat de noordrand van de baan uit zwaarder materiaal bestaat en dat de bezettingslagen verbreden waar de baan afzwenkt.

Datering en Betekenis. Voor de datering van de baan komen alleen deze voorwerpen in aanmerking die klaarblijkelijk in de deklaag of in een van de eronder liggende lagen werden verwerkt. Afgezien van een mogelijke en plaatselijke herstelling in sleuf XV is de volledige bezetting van de kassei voor het overige ineens gelegd; dit blijkt uit het feit dat lagen 2, 3, 4 en 5 organisch verbonden zijn onder de gehele breedte van laag 1.

Terwijl sleuven I en XV bijna geen belangrijke voorwerpen opleverden, hadden we het uitzonderlijk geluk in sleuf II terecht te komen op vullingslagen waarin overblijfselen uit de bewoonde vicus waren aangebracht : al deze voorwerpen vormen een *terminus post quem* voor de datering, t.t.z. dat de aanleg van de kassei gebeurd is na het in omloop komen of zijn van gelijkaardige voorwerpen. We hebben aldus de twee munten : A 50/276 : naar de stijl van het hoofd en zijn plaats in het beeldveld, dateert dit uit de laatste decaden van de Republiek of uit de eerste jaren van het Keizerrijk; A 50/222 is een gallische munt, gewoonlijk aan de Atrebaten toegeschreven (9); dergelijke munten waren in deze streken in omloop van de verovering van Caesar tot in hoofdzaak de regering van Tiberius (14-17 na Chr.) (10). Bij de ceramiek is het voornaamste stuk een scherf van een Aretijnse sigillata-beker, A 50/272, van het type Haltern 8 Ab (11); de invoer uit Arezzo naar onze streken werd stopgezet na 21-25 na Chr.

(7) Vgl. bv. de kassei te Elewijt, J. MERTENS, in ESB 33 (1950), bl. 193-198; de baan Bavaï-Keulen te Gembloux : X. STAINIER, in *Annales Soc. Arch. Brux.* 22 (1908), 377-386, of de recente opzoekingen aan de baan Tongeren-Nijmegen, te Ophoven.

(8) Deze identificaties danken wij aan de heer CAMERMAN, van de geologische dienst te Brussel.

(9) A. BLANCHET, *Traité des monnaies gauloises*, bl. 344, pl. III, 17.

(10) H. VAN DE WEERD, *Inleiding tot de Gallo-Romeinse Archeologie*, bl. 171.

(11) S. LOESCHCKE, *Haltern*, o. c., bl. 147, 151, pl. X; vgl. ook type 7 uit Oberaden, C. ALBRECHT, *Das Römerlager in Oberaden*, II, bl. 21, pl. 23, 7.

Fouilles d'une chaussée romaine à Asse (Brab.)

Aux mois de septembre et novembre 1950, le Service des Fouilles a effectué quelques sondages à l'emplacement du vicus romain d'Asse en Brabant, importante station sur la chaussée allant de Bavai vers le nord du pays.

Ces sondages visaient surtout à retrouver le tracé et à étudier la construction de la voie aux environs de la localité.

Sur le territoire de la commune de Wambeek, la route a été repérée sous la chaussée actuelle d'Enghien à Asse ; elle fut également retrouvée au lieu-dit Cautertaverent, où, précisément, la chaussée moderne bifurque vers le bourg d'Asse.

Dans le vicus même, la route se trouve à 40 cm de profondeur et est bien conservée (fig. 2) : elle se compose de six couches : la couche supérieure, large de 5,80 m., est formée d'un mélange de cailloux, de grès sablonneux et d'argile (pl. II) ; la seconde couche se compose d'argile et de sable ; la troisième, large de 3,80 m., est faite de grosses dalles plates, disposées régulièrement et avec soin ; les couches 4, 5 et 6 sont des couches de remblai à la base de la route ; l'épaisseur totale de la chaussée est de 65 à 75 cm.

Exactement sous la route, nous pûmes recueillir plusieurs objets qui donnent un terminus post quem pour dater la construction (fig. 3-4) : une monnaie gauloise en billon des Atrébates, un quinnaire de la fin de la République, un fragment de coupe en terre sigillée arétiné (type Haltern 8 A), deux tessons en terre sigillée du sud de la Gaule, plusieurs fibules en fer et deux fibules en bronze, dont une du type d'Aucissa.

Tout cela date du début de notre ère. La construction de la route pourrait être mise en rapport avec les grands travaux routiers de l'empereur Claude, vers le milieu du 1er siècle.

J. MERTENS.